

наполненности и оживления в жизнь людей, предоставляя возможность сократить число запросов, предъявляемых к естественной среде обитания и ограниченным ресурсам.

Ключевые слова: *культура, культуры, понимание, духовность, целое, холизм, все человечество, природа, сохранение, искусство, периодический, постоянный, глубокий, возвышенный, божественный.*

Д. Пол Шафер – керівник проекту Світова культура (м. Маркхем, Канада)

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор В. В. Червонецький

УДК 371.134:796.015

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ З ПЛАВАННЯ

Ж. В. Бережна

У статті розглянуто особливості педагогічної діяльності педагогів-тренерів; визначено уміння, необхідні у професійній діяльності. Проаналізовано педагогічні здібності тренера та вплив рівня його педагогічної майстерності на досягнення учнів. Визначено функції і компоненти педагогічної діяльності тренера. Уточнено структуру професійно-педагогічної діяльності тренера з плавання.

Ключові слова: *професійні уміння, професійні здібності, компоненти професійної діяльності тренера з плавання.*

Стратегія розвитку сучасного українського суспільства в умовах соціально-економічних реформ об'єктивно потребує підвищення вимог до освітньої системи та професійної підготовки фахівців високої кваліфікації. Проблема підвищення рівня професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури, тренерів з різних видів спорту, здатних вільно і активно мислити, моделювати навчально-виховний процес, самостійно генерувати, втілювати нові ідеї і технології навчання і виховання зумовлює необхідність модернізації системи підготовки майбутніх вчителів фізичної культури (тренерів) на основі

впровадження нових підходів і сучасних технологій в освітній простір вищих навчальних закладів.

У психолого-педагогічній літературі проблема професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури (тренерів) має багатоаспектне теоретико-методологічне висвітлення. Концептуальні засади формування професійної компетентності майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту висвітлено в багатьох працях вітчизняних

(О. Демінський, В. Завацький, Е. Ільчовський, Б. Кузьминський, Л. Сущенко, Л. Титаренко, Б. Шиян) і російських (Г. Бабушкін, В. Байдак, А. Барабанов, І. Головін, Н. Єфремова, І. Зимня, В. Корецький, В. Раєвський, В. Серіков) дослідників. Разом з тим, проведений теоретичний аналіз наукових досліджень свідчить, що проблема формування професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання у процесі фахової підготовки до нинішнього часу не ставала предметом спеціальних досліджень.

Мета статті – визначити особливості та структуру професійно-педагогічної діяльності майбутніх тренерів з плавання.

Формування професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання передбачає визначення структури і особливостей професійно-педагогічної діяльності спортивного педагога. Аналіз спортивно-педагогічної діяльності тренера показав, що ця діяльність пов'язана з постійною необхідністю вирішувати складні педагогічні завдання та експериментувати; вести пошук нових методів і форм роботи; вимагає гнучкості й самостійності мислення при прийнятті рішень; вимагає високої творчої енергії і самовіддачі, концентрації творчих зусиль задля досягнення поставленої мети. Тобто педагогічна діяльність педагога-тренера тісно пов'язана з процесом постійного професійного самовдосконалення. Саме з накопиченого досвіду тренер має виділити ті знання, які найбільш відповідають ситуації, трансформувати їх, наблизити до конкретних умов; самостійно опрацювати накопичені знання, критично їх оцінювати; бачити перспективи розвитку особистості юного спортсмена і обирати правильні шляхи для розвитку; постійно розширювати власний обсяг знань, використовувати нові наукові досягнення в галузі фізичної культури і спорту. Від цих елементів професійного самовдосконалення значною мірою залежить результат педагогічної діяльності

тренера, тобто спортивні досягнення юних спортсменів (Г. Бабушкін, М. Волков, Є. Ільїн, А. Корх та ін.).

Узагальнена характеристика діяльності фахівця в галузі фізичної культури і спорту представлена в державному освітньому стандарті вищої професійної освіти з позиції її функціонального призначення, професійних умінь і здібностей.

По-перше, професійна діяльність фахівця з фізичної культури і спорту спрямована на вивчення і вдосконалення фізичних, психічних і функціональних можливостей людини, на розробку і запровадження принципів активного і здорового способу життя, на реалізацію принципів збереження здоров'я засобами фізичної культури і спорту, на формування особистості, її залучення до загальнолюдських цінностей, цінностей фізичної культури і спорту [7, с. 43-44].

По-друге, педагогічна тренерська діяльність передбачає:

- уміння оцінювати фізичний і функціональний стан індивіда, його придатність до занять тим або іншим видом фізкультурно-спортивної діяльності; визначати величину навантажень, адекватну можливостям індивіда; а також можливість оцінювати ефективність засобів і методів, які використовуються в навчальному і тренувальному процесі; сприяти формуванню особистості учнів в процесі занять фізичною культурою і спортом;

- уміння виділяти актуальні проблеми у сфері фізичної культури і спорту, формувати логіку і методологію наукових досліджень;

- уміння працювати з результатами досліджень, використовуючи для цього комп'ютерну техніку і комп'ютерні програми;

- уміння аналізувати цінності і ефективність видів рекреаційної і реабілітаційної діяльності, прогнозувати умови і напрями сфери дозвілля, активного відпочинку різних категорій населення [3, с. 95].

Є. Ільїн вважає, що уміння тренера, вчителя фізичної культури поділяються на конструктивні, організаторські, комунікативні, гностичні і рухові [4, с. 118-120]. Конструктивні уміння допомагають фахівцеві планувати свою діяльність. До них відносять уміння: відбирати і будувати навчальний матеріал, здійснювати перспективне і поточне планування. Організаторські уміння пов'язані з

реалізацією намічених планів. Уміння вчителя спілкуватися з учнями, колегами по роботі, батьками, знаходити раціональні шляхи взаємодії з оточуючими (комунікативні уміння). Гностичні уміння пов'язані з пізнанням вчителем як окремих учнів, так і колективу класу в цілому, з аналізом педагогічних ситуацій і результатів своєї діяльності. Рухові уміння відображають, перш за все, уміння вчителя виконувати фізичні вправи. Правильний показ тієї або іншої фізичної вправи, що входить в програму навчання, визначає ефективність навчальної діяльності учнів.

Як зазначають І. Галактіонов, М. Санкін, діяльність тренера, вчителя фізичної культури багато в чому визначається його здібностями. Педагогічним здібностями називають сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості вчителя, що відповідають вимогам педагогічної діяльності і які визначають успіх в оволодінні цією діяльністю. Відмінність педагогічних здібностей від педагогічних умінь полягає в тому, що педагогічні здібності – це особливості особистості, а педагогічні уміння – це окремі акти педагогічної діяльності, здійснювані людиною на високому рівні.

У найбільш узагальненому вигляді педагогічні здібності були представлені В. Крутецьким [5, с. 94-99], який і дав їм відповідні загальні визначення: дидактичні здібності, академічні здібності, перцептивні здібності, організаторські здібності, авторитарні здібності, комунікативні здібності, педагогічна уява (або прогностичні здібності), здібність до розподілу уваги одночасно між декількома видами діяльності, здібність до самовиховання, самовдосконалення.

А. Горбань зазначає, що спортивний педагог може здійснювати свою професійну діяльність на різних рівнях майстерності: високому, середньому, низькому [2]. Педагогічна майстерність виявляється у оволодінні вчителем кращими зразками, еталонами, рівнями діяльності, педагогічного спілкування та професійної поведінки. Майстерність позначається на результатах навченості, вихованості і розвитку учнів. А. Якімов підкреслює, що викладацька майстерність характеризується такими чинниками, як творчість, винахідливість, умінням володіти собою, знанням свого предмету і методів виховної роботи [7].

Н. Кузьміна виділяє компоненти структури діяльності на основі функцій, які вони виконують. На думку автора, склад і послідовність дій педагога-тренера, спрямованих на досягнення педагогічних цілей через вирішення ряду педагогічних завдань, і є психологічною

структурою діяльності. У послідовності дій вчителя виділенотакі функціональні компоненти: гностичний, проектувальний, конструктивний, організаційний і комунікативний [6, с. 20-21].

М. Волков в якості специфічної особливості діяльності вчителя фізичної культури виділяє руховий компонент, який визначається змістом самого навчального предмету (урочних і позаурочних форм). Вчитель фізичної культури (тренер) мусить правильно обирати місце в залі або на майданчику, володіти технікою фізичних вправ, прийомами допомоги і страхування, ремонтом і виготовленням спортивного знаряддя, підготовкою майданчиків, доріжок [1, с. 8].

Психологічна структура педагогічної діяльності Н. Кузьміної була доповнена і розвинена А. Щербаковим який, виділив інформаційну функцію (обмін інформацією між вчителем і учнями шляхом прямого і зворотного зв'язку); виховно-розвивальну функцію, що є передумовою єдності виховання, навчання і розвитку (управління перцептивними, пізнавальними, емоційно-вольовими і іншими процесами в навчальній діяльності); орієнтаційну функцію (розвиток ціннісних орієнтацій); мобілізаційну функцію (актуалізація знань і життєвого досвіду учнів); дослідницьку функцію (науковий підхід до вивчення педагогічних явищ).

П. Ясінець, описуючи психологічну структуру діяльності вчителя фізичної культури, виділив мотиваційно-смісловий, емоційно-афективний, операційно-динамічний, пізнавально-орієнтовний, регуляторно-вольовий і продуктивно-результативний компоненти [8]. Мотиваційно-смісловий компонент включає відношення суб'єкта до виконуваних дій, внутрішні спонуки, ступінь задоволеності своїми діями. Емоційно-афектний компонент характеризується переважною вираженістю у індивідів модальностей емоцій: радістю, гнівом, страхом. Операційно-динамічний компонент характеризує процес реалізації дій. Пізнавально-орієнтований компонент включає рефлексію учнів на уроці, накопичення знань не тільки про дисципліну, що викладається, але й про психологію учнів. Регуляторно-вольовий компонент характеризує особливості саморегуляції. Продуктивно-результативний компонент дій характеризує рівень успішності (ефективності) діяльності.

Таким чином, узагальнюючи наведені вище наукові праці, можна виділити компоненти педагогічної діяльності тренера з плавання:

1) Організаційний компонент включає постановку мети і проектну діяльність у сфері фізичної культури і спорту; відбір і композиційну побудову змісту навчальної інформації; вибором методів і прийомів викладання плавання; організацію і управління спортивною і масовою роботою з плавання; моделюванням діяльності учнів при різних формах роботи, моделюванням власної майбутньої діяльності і поведінки.

2) Гностичний компонент включає володіння понятійним апаратом фізичної культури і спорту, уміння застосовувати вибрані пізнавальні підходи і методи до вивчення предметної галузі; знання в галузі теорії і методики фізичного виховання, спортивного тренування, педагогіки і психології фізичної культури і спорту; знання основ психології і педагогіки фізичної культури і спорту, уміння їх реалізовувати на практиці.

3) Особистісний компонент охоплює професійно-педагогічні здібності тренера з плавання (дидактичні, академічні, перцептивні, предметно-практичні та ін.) та професійно важливі якості (моральні, когнітивні, емоційно-вольові, індивідуально-типологічні, рефлексивні);

4) Операційно-діяльнісний компонент пов'язаний з безпосереднім виконанням тренерської діяльності, а саме володіння педагогом теорією та методикою спортивного плавання; володіння техніками спортивного плавання; методикою навчання плаванню; володіння знаннями про місце і значення плавання в загальній системі фізичного виховання, системою сучасних наукових знань про закономірності процесу навчання і тренування в плаванні, формами і методами організації і управління багаторічною підготовкою юних плавців; формування у них професійно-педагогічних умінь і навичок; уміння організовувати і управляти спортивною і масовою роботою з плавання.

5) Комунікативний компонент включає знання в галузі психології спілкування, здібності до організації педагогічної взаємодії, уміння створювати сприятливий психологічний клімат у колективі учнів; знання і уміння в галузі мотивації навчальної діяльності, етичної

поведінки; уміння створювати ситуації навчального і соціального успіху учнів.

Перспективним напрямком подальших досліджень є вивчення особливостей формування професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Література

1. Волков Н. Н. Моделирование личности и деятельности тренера и совершенствование высшего физкультурного образования / Н. Н. Волков, В. С. Топчийн – ANALYTIC-SERIAL // Теория и практика физической культуры. – 1989. – № 10. – С. 7-9.
2. Горбань А. П. Профессионально-педагогическое мастерство тренера: метод. пособие / А. П. Горбань. Малаховка : МГОИФКД988. - 33 с.
3. Зверев А. П. Дидактические умения в деятельности учителя физической культуры и методика их формирования у студентов педагогических институтов : дис. канд. пед. наук / А. П. Зверев. –Ульяновск: 1990. – 226 с.
4. Ильин Е. П. Дифференциальная психология профессиональной деятельности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2008. – 428 с.
5. Крутецкий В. А. Основы педагогической психологии / В. А. Крутецкий. – М.: Просвещение, 1972. – 255 с.
6. Кузьмина Н. В. Психологическая структура деятельности учителя: Тексты лекций / Н. В. Кузьмина, Н. В. Кухарева. – Гомель: Изд-во Гомельс. гос. ун-та, 1976.
7. Якимов А. М. Основы тренерского мастерства : [Учеб. пособ. для высш. учеб. заведений физ. культуры] / А. М. Якимов. – М. : Тера-Спорт, 2003. – 176 с.
8. Ясінець П. С. Професійна підготовка до тренерської роботи / П. С. Ясінець. – К. : Лібра, 2008. – 212 с.

В статье рассмотрены особенности педагогической деятельности педагогов-тренеров; определены умения, необходимые в профессиональной деятельности. Проанализированы педагогические способности тренера и влияние уровня его педагогического мастерства на достижения учеников. Определены функции и компоненты педагогической деятельности тренера. Уточнена структура профессионально-педагогической деятельности тренера по плаванию.

Ключевые слова: профессиональные умения, профессиональные способности, компоненты профессиональной деятельности тренера по плаванию.

The features of pedagogical activity of teachers-coaches are examined in the article; abilities that are necessary abilities in their professional activity are defined.

Coach's pedagogical capabilities and influence of his pedagogical skill level on students' achievements are analysed. Functions and components of coach's pedagogical activity are determined. The structure of professional pedagogical activity of a swimming coach is specified.

Key words: *professional abilities, professional capabilities, components of professional activity of a swimming coach.*

Бережна Ж. В. –старший викладач кафедри олімпійського та професійного спорту Харківської державної академії фізичної культури, здобувач кафедри педагогіки та управління навчальними закладами Інституту педагогіки, психології та інклюзивної освіти РВНЗ «Кримський гуманітарний університет» (м. Ялта).

Рецензент – кандидат педагогічних наук А. А. Токман

УДК 37(477):37.018.5

ВІЗІЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ У ПРАЦЯХ Я. ЧЕПІГИ

Н. І. Богданець-Білоskalенко

Стаття присвячена аналізу праці українського вченого-педагога Якова Чепіги «Проект української школи», що була надрукована в журналі «Світло» 1913 року. Це була теоретико-методологічна програма освіти в новій українській школі, яку вчений розробив відповідно до завдань, мети і принципів навчання і виховання, взявши за основу вікові особливості дитини.

Ключові слова: *навчання, виховання, українська школа.*

Концепція нової української національної школи була продиктована Я. Ф. Чепізі застарілими формами навчання і виховання, коли на часі вже чітко формувалися ідеї народності виховання, принципи гуманізму і демократизму. У період 1905 – 1920 рр. українські педагоги, культурно-просвітні діячі, громадські товариства, об'єднання, «просвіти» чітко виражали вимоги створення державного закону про освіту, у якому була б недопустимою жодна система, яка б гальмувала процес національного виховання, обмежувала права українського народу на школу, культуру, мову тощо.